

Державний вищий навчальний заклад  
«Ужгородський національний університет»  
Міністерства освіти і науки України

**АНАЛІТИЧНО-ПОРІВНЯЛЬНЕ  
ПРАВознавство**  
Електронне наукове видання

№02, 2023

Ужгородський національний університет  
Ужгород 2023

УДК 339.9:005.44(045)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.68>

## МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРИРОДА БАГАТОСТОРОННІХ БАНКІВ РОЗВИТКУ

**Ковалів М.В.,**

кандидат юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін  
Львівського державного університету внутрішніх справ,  
[https:// orcid.org/0000-0002-9730-8401](https://orcid.org/0000-0002-9730-8401)

**Єсімов С.С.,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін  
Львівського державного університету внутрішніх справ,  
[https:// orcid.org/0000-0002-9327-0071](https://orcid.org/0000-0002-9327-0071)

**Назар Т.Я.,**

кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін  
Львівського державного університету внутрішніх справ,  
[https:// orcid.org/0000-0002-7836-1055](https://orcid.org/0000-0002-7836-1055)

### **Ковалів М.В., Єсімов С.С., Назар Т.Я. Міжнародно-правова природа багатосторонніх банків розвитку.**

У статті розглянуто теоретичні засади міжнародно-правової природи багатосторонніх банків розвитку. Методологічну основу дослідження склали комплексний системний аналіз правових явищ, а також приватно-наукові методи пізнання: формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий. Вказано, що багатосторонні банки розвитку є міжнародними організаціями, які відповідають усім ознакам суб'єктів міжнародного права – мають власну волю, компетенцію, відповідальність. Багатосторонні банки розвитку є міжнародними організаціями особливого типу, що поєднують у компетенції публічні та приватні засади. Зазначено, що багатосторонні банки розвитку створюють умови для взаємодії між державами у питаннях фінансування економіки. Банки розвитку створювалися як міжнародні організації на основі багатосторонніх угод для спільного управління міжнародними розрахунками у сфері фінансового співробітництва. Багатосторонні банки розвитку як суб'єкти міжнародного права здатні оперативно реагувати на зміни у світовій економіці. Мета, завдання, функціональні особливості діяльності багатосторонніх банків розвитку постійно трансформуються, що відповідає сучасним трендам розвитку міжнародних правових і економічних відносин. Зазначено, що багатосторонні банки розвитку, як міжнародні міжурядові організації, мають власну правосуб'єктність, не підпадають під юрисдикцію національних держав, на території яких розташовуються їх штаб-квар-

тери. Банки розвитку мають міжнародні імунітети та привілеї, які характеризуються функціональною природою. Особливістю правового статусу багатосторонніх банків розвитку, як суб'єктів міжнародного публічного права, є поєднання публічних і приватних функцій, обумовлених приватно-правовим і публічно-правовим характером діяльності. Це проявляється в тому, що фінансові операції міжнародних багатосторонніх банків розвитку аналогічні ринковим фінансовим операціям, але кредитні угоди є міжнародними договорами, укладеними з державами. Важливим аспектом правової діяльності банків розвитку є їх вплив на соціально-економічні реформи в державах-членах шляхом фінансування програм розвитку.

**Ключові слова:** соціально-економічні реформи, публічні та приватні засади, міжнародні організації, функціональна природа, фінансова діяльність.

### **Kovaliv M.V., Yesimov S.S., Nazar T.Ya. International legal nature of multilateral development banks.**

The article examines the theoretical foundations of the international legal nature of multilateral development banks. The methodological basis of the study was a complex systematic analysis of legal phenomena, as well as private scientific methods of knowledge: formal-legal, historical-legal, and comparative-legal. It indicated that multilateral development banks are international organizations that meet all the characteristics of subjects of international law – they have their own will, competence, and responsibility. Multilateral

development banks are international organizations of a special type that combine public and private foundations in terms of competence. It noted that multilateral development banks create conditions for cooperation between states in matters of financing the economy. Development banks created as international organizations based on multilateral agreements for joint management of international settlements in the field of financial cooperation. Multilateral development banks as subjects of international law are capable of responding quickly to changes in the world economy. The purpose, tasks, functional features of multilateral development banks constantly being transformed, which corresponds to modern trends in the development of international legal and economic relations. It indicated that multilateral development banks, as international intergovernmental organizations, have their own legal personality and do not fall under the jurisdiction of the national states on whose territory the headquarters are located. Development banks have international immunities and privileges that are functional in nature. A feature of the legal status of multilateral development banks, as subjects of international public law, is the combination of public and private functions due to the private law and public-law nature of their activities. This manifested in the fact that the financial operations of international multilateral development banks are similar to market financial operations, but credit agreements are international contracts concluded with states. A special aspect of the legal activity of development banks is the influence on social and economic reforms in member states by financing development programs.

**Keywords:** socio-economic reforms, public and private foundations, international organizations, functional nature, financial activity.

**Постановка проблеми.** Сучасна міждержавна система відрізняється нерівномірністю розвитку: поряд з розвиненими державами виділяють малорозвинені та такі, що розвиваються. Для подолання диспропорцій у розвитку, держави створюють спеціальні інститути, до яких входять багатосторонні банки розвитку. До сфери предметної компетенції багатосторонніх банків розвитку належать питання розвитку відновлюваної енергетики, екологічного захисту та охорони навколишнього природного середовища, зростання інноваційного потенціалу та покращення інноваційного клімату, удосконалення сфери інформатизації і цифрових технологій. Багатосторонні банки розвитку сприяють удосконаленню науково-технічного прогресу у міжнародній системі. Слід зазначити, що в науці міжнародного права немає єдиної думки та підходу щодо визначення і особливостей міжнародної банківської організації, зокрема, багатосторонніх банків розвитку.

**Стан опрацювання проблематики.** Дослідженню діяльності міжнародних багатосторонніх банків розвитку присвячено наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених: В. Базилевича, А. Гальчинського, О. Долиновської, Т. Кожухової, В. Колосової, Ю. Наконечної, Л. Бальцеровича, Т. Едісона, А. Зіденберга, Т. Кілліка та інших. З правової та фінансової точки зору міжнародні багатосторонні банки розвитку є важливим об'єктом для вивчення. Належне наукове обґрунтування допомагає вибудовувати правові зв'язки між організаціями та державами-членами.

**Метою статті** є міжнародно-правова природа багатосторонніх банків розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** Система багатосторонніх банків розвитку розпочала формування у національному праві зі створення американських інститутів фінансової допомоги під час двох світових воєн з метою об'єднання в одному органі функцій центрального банку, інвестиційного інституту та центру сприяння економічному розвитку. Згодом, схожі національні інститути набули важливого значення у міжнародному праві як міждержавні економіко-фінансові організації, які було створено з метою спільного фінансування певних програм розвитку. Не всі організаційно-правові структури можна класифікувати як незалежні міжнародні організації. Наприклад, Європейський інвестиційний банк є органом Європейського Союзу.

У більшості існуючих визначень міжнародних організацій підкреслюється, що міжнародні організації створюються між державами на основі міжнародного договору, мають принаймні один орган і волю, відмінну від волі держав-членів. У науковій літературі виділяють три основні риси, які визначають міжнародні організації та відрізняють їх від інших форм організацій :

1) вони створюються державами, зокрема, існує припущення про мінімальну участь двох держав без обмеження максимальної кількості членів, хоча іноді організації обмежують членство державами з певного регіону або з певною економіко-правовою системою;

2) міжнародні організації створюються з урахуванням міжнародного договору;

3) міжнародна організація повинна мати принаймні один орган управління, який має волю, відмінну від волі її держав-членів. Названі елементи щодо міжнародних організацій діють, в значній мірі, як рекомендації, ніж чітко окреслені правила.

Більшість організацій створюється державами, але є винятки. Зокрема, одним із членів-засновників Світової організації торгівлі виступає Європейський Союз, який є членом кількох організацій, наприклад, Продовольчої та сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй [1, с. 71].

Також, існує одна організація, створена виключно іншими міжнародними організаціями – Об'єднаний Віденський інститут, створений у середині 1990-х років, щоб допомогти країнам Східної Європи в переході до ринкової економіки.

Міжнародні організації вступають у партнерські відносини, створюючи нові об'єднання, які можуть мати або не мати статусу міжнародних організацій. Хоча організації зазвичай створюються на основі договору, може бути інший порядок створення таких організацій. Так, вважають, що Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) була заснована на основі політично обов'язкової угоди – Заключного акту Гельсінської конференції 1975 року [2, с. 192].

Інші організації створюються на підставі міжнародного договору, що де-факто засновує організацію, створюючи відповідні органи організації, а згодом набувають статус міжнародної організації. Наприклад, Європейський інвестиційний банк, створений на основі Римської угоди 1957 року [3, с. 2].

Зазвичай, більшість міжнародних організацій має не один, а кілька різних органів. Існує пленарний орган, де представлені всі держави-члени, виконавчий орган, який керує повсякденною діяльністю міжнародної організації та секретаріат, який допомагає підготувати регулярні зустрічі та виконує адміністративну функцію.

Складним у проблемі визначення міжнародних організацій залишається розуміння волі міжнародних організацій, яка відрізняється від волі держав-членів. Не всі міжнародні організації мають волю. Слід враховувати, що бюрократичний апарат існує самостійно та має самостійну волю. Ідея про те, що секретаріат пропонує включити питання до політичного порядку денного міжнародних організацій, уже передбачає, що організація робить більше, ніж просто сумлінно виконує спільну волю держав-членів, вважається, що вона має власну окрему волю. Чітка воля міжнародних організацій може бути не очевидною. Існує не так багато організацій, які можуть приймати обов'язкові рішення проти волі однієї чи кількох держав-членів. ООН може це зробити, але воля міжнародного банку розвитку заснована виключно на волі головних держав-членів, які вносять основний фінансовий внесок у загальний фонд. З цієї точки зору небагато міжнародних організацій мають власну чітку волю.

Також необхідно, щоб були чітко окреслені мета та функції міжнародної організації, створено органи, через які вона могла б діяти. Цей критерій відрізняє міжнародні організації від інших форм міждержавного співробітництва, таких як G 20, яка не може бути визнана міжнародною організацією, оскільки її структура неформальна, відсутні чіткі повноваження, а діяльність здійсню-

ється урядом або існуючими міжнародними організаціями [4, с. 96].

Наприклад, Європейський інвестиційний банк, де-факто будучи органом іншої міжнародної організації Європейського Союзу, визнається міжнародною організацією, оскільки має складну організаційну структуру. Міжнародна організація повинна мати політичну автономію та інституційну незалежність. Автономію міжнародної організації необхідно розглядати в порядку визначеному в Консультативному висновку Міжнародного Суду ООН, в якому зазначено, що установчі документи міжнародних організацій є договорами особливого типу; їхня мета створити нові суб'єкти права, наділені певною автономією, яким сторони доручають завдання щодо реалізації спільних завдань.

У випадку коли організація не заснована договором, необхідно оцінити ступінь автономії цієї організації, щоб визначити, чи можна кваліфікувати її як міжнародну організацію. Автономія аналізується з погляду відносин принципал-агент чи держава-член-організація щодо можливості організації висловлювати волю окремо від волі її членів.

Автономія міжнародних організацій сприймається як наслідок міжнародної правосуб'єктності, встановленої договором. Проте, автономію міжнародних організацій слід розглядати не лише з погляду взаємовідносин держава-член-організація та міжнародної правосуб'єктності, оскільки обидва аспекти є вузькими, щоб повністю охопити характеристики всіх міжнародних організацій, у тому числі тих, які не мають договірної основи.

Організація може мати інституційну автономію, навіть якщо вона не була створена на підставі договору і не має міжнародної правосуб'єктності. Це докладно обговорювалося стосовно міжнародних організацій, створених як трастові фонди. Організація може мати автономію, навіть якщо вона не має офіційної структури членства. Про це свідчать подвійні чи гібридні організації, такі як Глобальний фонд.

Вищеназвана політична автономія належить до можливості міжнародної організації приймати юридично обов'язкові рішення відповідно до встановлених процедур. Розгляд автономії лише з урахуванням політичної незалежності міжнародної організації є надто вузьким.

Автономія міжнародних організацій може відноситися до інституційної незалежності, яку повинна мати кожна міжнародна організація, неможливості втручання у діяльність міжнародної організації інституційними органами держав чи іншими міжнародними організаціями [5, с. 96].

Інституційна незалежність нерозривно пов'язана з повноваженнями, які організація має і які здійснює щодо своїх членів та, у загальному контексті інституційної структури, що призвела до її створення.

Ще одним важливим критерієм є компетентність організації виконувати деякі з основних функцій, які повинна виконувати міжнародна організація. Зокрема, право затверджувати бюджет, призначати керівника Секретаріату та приймати рішення про політику, що проводиться. Міжнародна організація має діяти на міжнародній арені. Це є інституційним фактом і залежить від функцій організації та позиції, яку зайняли визнані суб'єкти міжнародного права.

Міжнародна організація – це об'єднання, створене суб'єктами міжнародного права, яка має політичну автономію, інституційну незалежність, самостійно діє на міжнародній арені [6, с. 74].

Багатосторонні банки розвитку є однією з важливих правових форм співпраці суб'єктів міжнародного права у фінансово-економічній сфері. Міжнародні банки розвитку визнаються суб'єктами міжнародного права, які наділені певною автономією для досягнення певних цілей, мають інституційну структуру і самостійні у міжнародних відносинах [7, с.2].

Виділення багатосторонніх банків розвитку серед усього різноманіття міжнародних організацій не випадково та зумовлено наявністю суттєвих особливостей. Більшість країн світового співтовариства визнає пріоритетним фінансово-економічне співробітництво з різними міжнародними організаціями. Основна відмінність міжнародного банку розвитку від інших міжнародних організацій – це поєднання функцій.

Спрямованість на економічний розвиток відрізняє міжнародні банки розвитку від інших міжнародних економічних та політичних організацій. Конкретні мандати та обов'язки можуть відрізнятися, кожен міжнародний банк розвитку є міжурядовою організацією, утвореною міжнародною угодою, учасниками якої є лише держави-члени. Банки пропонують державам-членам низку фінансових продуктів, консультативних послуг та технічну допомогу, що призначені для суспільних цілей, пов'язаних з макроекономічною політикою або спільними цілями розвитку та скорочення масштабів злиднів [8, с. 214].

Міжнародні банки розвитку надають позики головним чином урядам, для реалізації проєктів розвитку або як форму бюджетного фінансування, що значною мірою взаємозамінне в тому сенсі, що такі запозичення звільняють державні ресурси для альтернативного використання. В обмін на фінансування уряди-позичальники зобов'язуються проводити спеціальні реформи, пов'язані з галузевою перебудовою, здійснювати державні інвестиції у людський капітал.

Міжнародні банки розвитку мають важливі переваги порівняно з іншими міжнародними організаціями, які полягають у розробці та моніторингу умов реформ у країнах-одержувачах. Ці фактори, разом узяті, дають можливість не тільки впливати

на економічну сферу країн-позичальників за допомогою фінансової допомоги, але також на політичні та соціальні сфери через умови, що додаються до такого фінансування.

У деяких випадках законодавчі повноваження в економічній сфері перейшли від держав до міжнародних економічних організацій, Світового валютного фонду та Світового банку, які мають ефективні засоби примусу.

Міжнародні банки розвитку створені на основі установчого договору, мають відокремлену структуру та займаються фінансуванням програм розвитку держав-членів, що дозволяє віднести їх до класичних міжнародних організацій. Однак є причини, через які віднесення міжнародних банків розвитку до традиційних міжнародних організацій не зовсім вірно, бо не дозволяє виділити їхню гібридну природу, що поєднує елементи корпоративної форми діяльності з міжурядовими структурами співробітництва.

Міжнародні банки розвитку мають атрибути, властиві корпоративним утворенням. У науковій літературі вони представлені виключно як міжнародні організації. Такий підхід не враховує прибуткового характеру діяльності.

По-перше, не зважаючи на те, що акціонерами є держави, а ради директорів формуються з представників держав за географічною ознакою, міжнародні банки розвитку діють не як інструмент держав, які володіють акціями, а є самостійними суб'єктами міжнародних економічних відносин у фінансовій сфері.

По-друге, оскільки міжнародні банки розвитку є спеціалізованими економічними установами, їх методи роботи схожі з методами роботи корпорацій. Там працюють професійні міжнародні службовці, зосереджені на виконанні повсякденних операцій для отримання прибутку.

По-третє, корпоративні суб'єкти та міжнародні банки розвитку схожі за способами діяльності в економічних питаннях.

Аналіз, який порівнює характерні риси міжнародного банку розвитку з рисами економічної корпорації, дозволить виділити корпоративні особливості, що надають особливі характеристики цим міжнародним організаціям.

Більшість міжнародних банків розвитку були створені для того, щоб фінансування, яке їм надається, приносило дохід від інвестицій. На відміну від більшості корпорацій, максимізація прибутку не є метою міжнародного банку розвитку, навіть якщо вважається бажаною. Наприклад, хоча Світовий банк не прагне максимізувати прибуток як корпорація, його казначейство визнає прибутковим підприємством з акцентом на високі фінансові показники для забезпечення сталого розвитку [9, с. 18].

Прибутковість міжнародного банку розвитку стає важливою тоді, коли міжнародні рейтинго-

ві агенції Moody's, Fitch та Standard and Poor's оцінюють інвестиційну привабливість міжнародного банку розвитку для потенційних інвесторів [10]. Не зважаючи на те, що міжнародний банк розвитку отримує стабільні доходи від інвестиційної діяльності, прибуток, що отримується, зазвичай не розподіляється між акціонерами, а повертається в основну капітальну масу для збільшення резервів або для фінансування інших проєктів. Ця характеристика є особливістю міжнародного банку розвитку як міжнародних організацій.

Багатосторонні угоди про започаткування міжнародного банку розвитку неявно передбачають безстроковість існування організацій, оскільки в договорі не передбачені умови для автоматичного припинення діяльності. Міжнародні банки розвитку можуть призупинити чи припинити діяльність за рішенням Ради керуючих міжнародного банку розвитку.

В економічній корпорації існує ієрархічна організаційна структура. У рамках цієї структури виділяються акціонери, які обирають раду директорів, обирають та призначають посадових осіб, які керують повсякденними справами корпорації. Міжнародні банки розвитку в основному впливають з однієї шаблонної корпоративної структури управління.

Держави-члени обирають керівників, які складають Раду керівників, Рада делегує повноваження виконавчим директорам, які відповідають за повсякденну діяльність організації, обираючи президента та персонал.

Функціональна незалежність президента, посадових осіб та співробітників міжнародного банку розвитку визнається номінально в угодах про заснування. Наприклад, в угоді Міжнародного банку реконструкції та розвитку йдеться, що ці особи повністю несуть борг перед Банком, а не перед іншою владою і що держави-члени повинні поважати міжнародний характер цього обов'язку та утримуватися від будь-яких спроб вплинути на виконання своїх обов'язків [11, с. 45]. Таке положення міститься в угодах інших міжнародних банків розвитку.

З позиції правового формалізму, керівництво та персонал організацій не залежать від волі акціонерів та підзвітні самій установі. На практиці функціональна незалежність співробітників організації може бути ілюзорною, бо простежується вплив, який керівництво міжнародного банку розвитку може мати на представників держав-акціонерів, прямий чи опосередкований вплив, який акціонери мають на керівництво.

Світовий банк як перший міжнародний банк розвитку та первісний тип, за зразком якого було створено інші міжнародні банки розвитку, був основним предметом дослідження щодо взаємодії між акціонерами та керівництвом Банку.

Операційна діяльність міжнародного банку розвитку заснована на корпоративних засадах від управління програмами та проєктами відповідно до інституційних стратегій набору та навчання персоналу. Економічні операції багатьох міжнародних банків розвитку засновані на бізнес моделі, відповідно до якої організація покладається на доступ до відносно дешевого капіталу в обмін на облігації та інвестиційні продукти, що випускаються, і цей капітал потім надається у вигляді кредитів позичальникам або клієнтам.

Кредитування відповідає стратегічним пріоритетам розвитку кожного міжнародного банку розвитку. Навіть, якщо міжнародні банки розвитку не є організаціями, які прагнуть максимального збільшення прибутку, корпоративні показники ефективності, такі як прибутковість та обсяг кредитування, домінують при економічній оцінці діяльності.

Деякі міжнародні банки розвитку здійснюють кредитування приватного сектору. Кращим прикладом операційної діяльності міжнародного банку у приватному секторі є діяльність Європейського банку реконструкції та розвитку.

Щоб мати можливість отримати доступ до ресурсів Банку, приватна особа має реалізовувати проєктну діяльність на території держави-члена Банку. Проєкт повинен відповідати необхідним екологічним стандартам Банку, а проєктна діяльність має бути спрямована на розвиток національної економіки та приватного сектору. Банк не займається повним фінансуванням проєкту у приватному секторі, а надає до 35% коштів від загальної вартості проєкту. Усі ризики, пов'язані з кредитуванням приватного сектору, бере на себе Банк.

Окрім надання кредитів приватному сектору, Європейський банк реконструкції та розвитку надає різні гарантії. Гарантії можуть бути повними, покривати діяльність кредиторів від усіх видів ризиків, зокрема ризиків банкрутства, до часткових гарантійних умов, що покривають банкрутство позичальника, яке виникає за певних умов. Однак максимальний рівень ризику має бути відомий і порівнянний, а кредитний ризик – прийнятним.

**Висновки.** Міжнародні банки розвитку мають унікальну гібридну природу, що поєднує елементи міжнародних організацій та економічних корпорацій. Їм притаманні риси публічних і приватних утворень, що дає можливість розглядати їх як міжнародні юридичні особи або як міжнародні корпоративні організації. Міжнародні банки розвитку є міжнародно-публічними інститутами та організаціями, які виконують традиційні банківські функції.

Багатосторонні банки розвитку створюють умови для взаємодії між державами в питаннях фінансування особливо важливих для держав сфер економіки, що відображають еволюційні процеси

розвитку, та вирівнюють економічний потенціал держав у міжнародних відносинах. Банки розвитку створювалися як міжнародні організації на основі багатосторонніх угод для спільного управління міжнародними розрахунками у важливих сферах фінансового співробітництва. Багатосторонні банки розвитку як суб'єкти міжнародного права здатні ефективно та оперативно реагувати на глобальні зміни у світовій економіці. Цілі, завдання, функціональні особливості діяльності банків розвитку постійно трансформуються, що відповідає сучасним трендам розвитку міжнародних правових та економічних відносин.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковалів М.В., Тимчишин Т.М., Ніканорова О.В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
2. Дубовик В.Б. Інституційна структура Організації з безпеки і співробітництва в Європі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 2 (31). С. 191–194.
3. Колосова В.П. Співпраця України з європейським інвестиційним банком. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 7 с.
4. Хар О.Ю. Класифікація міжнародних неурядових організацій: ключові функціональні особливості. *Регіональні студії*. 2019. № 18. С. 94–99.
5. Шпакович О.М., Каграманян Д.Д. Внутрішнє право міжнародних організацій. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 2 (20). С. 93–101.
6. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харків: Харків. національний університет внутрішніх справ, 2020. 544 с.
7. Кудас І.Б. Регіональні банки розвитку: міжнародно-правові аспекти діяльності. *Теорія і практика правознавства*. 2019. № 2. С. 1–17.
8. Ткаленко С. Тіпанов В. Банківська діяльність в умовах фінансової глобалізації. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 211–217.
9. Кульбіда М.В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 16–22.
10. Грудзевич У.Я., Руденко З.М., Сідельник О.П. Аналіз діяльності міжнародних рейтингових агентств на сучасному етапі. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 24. URL. <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/37.-Grudzevich-U.YA.pdf>
11. Гаврилко Т.О., Гавриленко А.В. Міжнародний банк реконструкції та розвитку: особливості діяльності в умовах світових глобалізаційних процесів *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 23, частина 1. С. 43–48.